

УДК 061.1(497.115)

DOI 10.24919/2519-058x.3.101055

Олександр ПАВЛЕНКО,

orcid.org/0000-0003-3177-0510

аспірант відділу історії міжнародних відносин

і зовнішньої політики України Інституту

історії України Національної академії наук України (Україна, Київ) asaturov555@ukr.net

ПРОБЛЕМА СТАТУСУ КОСОВО В ПОЛІТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (1998 – 2016 рр.)

У статті розглядаються питання політики Європейського Союзу щодо визначення статусу Косово. Показано, що формування курсу ЄС відбувалося у складних умовах трансформації європейської системи міжнародних відносин. Країни ЄС, які мають проблеми із сепаратистськими рухами, не визнали незалежності Косово. Більшість країн ЄС встановила з Косово дипломатичні відносини. Європейський інтеграційний курс Сербії залежить від урегулювання питання статусу Косово. Широкий політичний консенсус з цього питання у сербському суспільстві тільки формується. Ціною вступу до ЄС для Сербії неформально вважається визнання незалежності Косово як передумови стабілізації Балкан.

Ключові слова: Балкани, Європейський Союз, Косово, трансформація європейської системи міжнародних відносин.

Лім. 23.

Alexander PAVLENKO,

PhD Student of Department of international relationship and

Foreign policy of Ukraine of Institute of history

of Ukraine of National Academy of Sciences of Ukraine

(Ukraine, Kyiv) asaturov555@ukr.net

THE PROBLEMS OF THE STATUS OF KOSOVO IN THE POLICY OF THE EUROPEAN UNION (1998 – 2016)

A particular feature of Kosovo's internal policy development as an independent state and problematic reasons with a full international recognition of this fact is highlighted. The research studies objective and subjective historical reasons for the state formation of Kosovo Albanians starting from the latent stage of this process within former Yugoslavia and then up to the declaration of Kosovo independence. Influence of Yugoslavia's collapse, as well as of external factors on Kosovo's separation from Serbia is also explored in this dissertation. A particular feature of Kosovo's internal policy development as an independent state and problematic reasons with a full international recognition of this fact is also highlighted. Problem of Kosovo's status to the diplomacy of «power poles» in modern system of international relations within the context of NATO war against Yugoslavia in 1999 is underlined.

The paper deals with EU policy on Kosovo Status. The author shows evolution of EU policy on Kosovo Status from diplomatic mission to «humanitarian intervention». These are the need for Kosovo independents. Another problem is to make a peace for Serbian-Kosovo relationship. Problem of Kosovo's status to the diplomacy of «power poles» in modern system of international relations within the context of NATO war against Yugoslavia in 1999 is underlined. A main tendency of Serbian policy towards Kosovo after the democratic transformation of political system of this state and in conditions of Serbia's European integration aspirations was examined. NATO has been leading a peace support operation in Kosovo since Juni 1999 in support of wider international efforts to build peace and stability in the Balkan area. KFOR was established when NATO's 78-day air campaign against Milosevic's regime, aimed at putting to violence in Kosovo, was over. The operation derives its mandate from United Nations Security Council Resolution 1244 (1999) and the Military – Technical Agreement between NATO, the Federal Republic of Yugoslavia and Serbia. KFOR's original objectives were to deter renewed hostilities establish a secure environment and ensure public safety and order demilitarize the Kosovo Liberation Army, support the international humanitarian effort and coordinate with the international civil presence. KFOR continues contribute towards maintaining a safe and secure environment in Kosovo and freedom of movement for all. NATO strongly supports the Belgrad-Pristina EU-brokered Normalization Agreement. The author shows evolution of Balkans states policy on Kosovo Status from Dayton Agreements for Peace in Bosnia to independence of Kosovo. The Serb minority of Kosovo, which largely opposes the declaration of independence, has formed the Community

Assembly of Kosovo in response. Problem of Kosovo's status to the diplomacy of "power poles" in modern system of international relations within the context of NATO war against Yugoslavia in 1999 is underlined. A main tendency of Serbian policy towards Kosovo after the democratic transformation of political system of this state and in conditions of Serbia's European integration aspirations was examined.

Key words: *Balkan, European Union, Kosovo, Serbia, Yugoslavia.*

Ref. 23.

Александр ПАВЛЕНКО,

аспирант отдела истории международных отношений и внешней политики Украины Института истории Украины Национальной академии наук Украины (Украина, Киев) asaturov555@ukr.net

ПРОБЛЕМА СТАТУСА КОСОВО В ПОЛИТИКЕ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА (1998 – 2016 гг.)

В статье рассматриваются вопросы политики Евросоюза по вопросу определения статуса Косово. Показано, что определение курса ЕС происходило в сложных условиях трансформации европейской системы международных отношений. Страны ЕС, которые имеют проблемы с сепаратистскими движениями, не признали независимости Косово. Большинство стран ЕС признали независимость Косово. Широкий политический консенсус в этом вопросе только формируется. Ценой вступления в ЕС для Сербии неформально считается признание независимости Косово как предпосылки стабилизации Балкан.

Ключевые слова: *Балканы, Европейский Союз, Косово, трансформация европейской системы международных отношений.*

Лит. 23.

Постановка проблеми. Південний Захід Європи – півострів Балкани – історично вважається уразливою точкою континентальної Європи. Конгломерат різних народів із непростю історією, які пізно створювали національні держави, постійно конфліктували між собою, спровокувавши Першу світову війну. Балкани стали місцем зіткнення різних політичних сил у роки Другої світової війни. Після неї Югославія була особливим випадком у соціалістичному таборі країн Східної і Південно-Східної Європи. Але політика Й. Броз Тіто не змінила конфліктних засад співіснування балканських народів. Розпад Югославії відбувався у протифазі процесу європейської інтеграції. Внаслідок цього Балкани перетворилися на конфліктну зону у передпокої Європейського Союзу. Це поставило ключову проблему, чи ЄС «європеїзує» Балкани, аби відбуватиметься процес «балканізації» Європи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Західна Європа традиційно була ідеальним зразком обітваної землі, яка в період існування Соціалістичної Федеративної Республіки Югославії залишалася мрією для сербів, хорватів, словенців, боснійців, косовських албанців, македонців працевлаштуватися і мати вищий рівень життя. Існування такої ідеальної альтернативи у вигляді європейської інтеграції підірвало самі підвалини югославської федеративної державності [1, 44].

Для Європейського Союзу балканський виклик становить серйозну проблему як з точки зору зовнішньої безпеки, так і внутрішніх викликів крайнього націоналізму. Адже саме така націоналістична політика вважається одним зі стимулів, які привели до історичної трагедії Югославію. Ці стратегічні виклики безпосередньо впливали на формування та реалізацію політики Європейського Союзу на Балканах загалом, та зокрема щодо визнання незалежності Косово. Адаптація балканських країн до Євросоюзу можливе лише за умов остаточного замирення конфліктів у регіоні. Протекторат Євросоюзу в ідеалі мав забезпечити еволюційну трансформацію балканських країн. Євросоюз зробив значні політичні, військові та фінансові інвестиції у Косово. Але після проголошення незалежності Косово (2008 р.) балканські проблеми фактично стають частиною внутрішнього європейського простору, вимагаючи невідкладного розв'язання. Саме у Косово розміщена та ланка, потягнувши за яку, можна стабілізувати Балканський регіон. Показово, що в офіційних документах Євросоюзу лише після вступу до ЄС у 2004 р. Словенії,

а в 2013 р. Хорватії ці країни були виведені за рамки геополітичного простору Західних Балкан [2, 32].

У короткому історіографічному огляді звернемо увагу на фундаментальні дослідження, які віддзеркалюють європейський оптимістичний і песимістичний погляди на політику Євросоюзу щодо Косово. Після військової операції НАТО 1999 р. та перетворення Косово на протекторат ООН і ЄС, британський історик Т. Гордон Аш зазначав, що Євросоюз отримав шанс для уникнення сценарію балканізації Європи, проте може домогтися європеїзації Балкан [3, 119]. Натомість датчанин Ерік Хольм у монографії звертає увагу на складності формування спільної зовнішньої політики Євросоюзу якраз на прикладі проблем політики Євросоюзу щодо Косово [4, 119].

Метою статті є висвітлення ролі питання політики Євросоюзу щодо Косово як лакмусового папірця ефективності спільної зовнішньої політики ЄС в епоху, коли війна стає продовженням дипломатії іншими засобами.

Виклад основного матеріалу. Військово-політична криза навколо Косово 1998 – 1999 рр. поставила під сумнів логічність небажання європейських країн НАТО радикально збільшувати військові витрати, адже наочно показала розрив між технологічними можливостями американської зброї та її європейських аналогів. В умовах, коли значення воєнного фактору у світовій політиці стає визначальним, країни Євросоюзу мають збройні сили національних держав-членів ЄС, які нездатні поза межами структур НАТО вести бойові дії, за винятком миротворчих операцій.

Крім викликів безпеки Євросоюзу, ситуація на Балканах має економічний вимір. Десятий міжнародний транспортний коридор поєднує ЄС і Грецію та проходить через моравсько-вардарський прохід. Не менш важливий п'ятий транспортний коридор, який поєднує Трієст, Люблян, Загреб, Будапешт, Чоп, Львів та веде із ЄС до країн Східної Європи [5, 303].

Нестабільність на Балканах є викликом для стратегічного курсу ЄС щодо створення транспортних коридорів до Причорноморського регіону та Південного Кавказу. Косово належить особлива геоекономічна роль у визначенні маршрутів транспортування нафти і газу. Утім, у 1998 – 1999 рр., коли проблема Косово стала особливо актуальною для міжнародної політики, геоекономічні розрахунки більшою мірою визначали балканську політику США, а не Євросоюзу. Офіційний курс ЄС у цей час стосувався підтримання прав людини і демократичних свобод. Правда, така «м'яка сила» не завжди була ефективною за умов домінування «жорсткої сили». Такою була розстановка сил під час «гуманітарної інтервенції» 1999 р. Але в умовах витрат великих видатків на адаптацію нових країн-членів ЄС можливості додатково фінансувати європейську балканську політику були обмеженими.

Тому визначальними стали політичні механізми. Упродовж 2005 – 2006 рр. були підписані угоди про асоціацію Євросоюзу з Албанією, Боснією і Герцеговиною, Македонією. Тоді ж на заключний етап переговорів про вступ до Євросоюзу вийшла Хорватія. Крім того, 15 грудня 2007 р. Чорногорія подала заявку на вступ до Євросоюзу [7, 216].

Помітні корективи до стратегії Євросоюзу на Балканах внесла світова економічна криза. Критичність ситуації загострилася внаслідок об'єктивного збільшення потреб балканських країн в отриманні додаткової фінансової допомоги від Євросоюзу. У червні 2008 р. Генеральний секретар ООН Пан Гі Мун ключовим завданням Місії ООН в Косово визначив створення сприятливих умов для діяльності Місії ЄС у сфері законності і права в Косово (EULEX) [8, 1]. 28 квітня 2009 р. Албанія подала офіційну заявку на вступ до Євросоюзу. У цьому ж контексті можна розглядати відкриття 25 червня 2009 р. у Приштіні представництва Європейської Комісії [9, 1]. Фактично, невизнання незалежності Косово такими країнами-членами ЄС, як Греція, Іспанія, Кіпр, Словаччина, Румунія, вже не мало значення. Об'єктивно Євросоюз був зацікавлений у встановленні контролю над Косово, адже ця територія перетворилась на транзитний шлях для нелегальних мігрантів до країн Євросоюзу.

Цей фактор зробив політику Євросоюзу в Косово більш активною. 28 квітня 2010 р. поліція Євросоюзу провела обшук у приштінському офісі Міністерства транспорту Косово, який очолював колишній командир «Армії визволення Косово» Фатмір Лімадж [10, 1]. Сили безпеки

ЄС 6 травня 2010 р. заарештували у Приштині Сабіта Жечі, який у квітні – червні 1999 р. був комендантом в'язниці для косовських сербів у м. Кукес [10, 2]. Ці дії демонстрували албанським радикалам реальність статусу протекторату Косово.

2 червня 2010 р. у Сараєво відбулася зустріч у форматі ЄС з лідерами балканських країн. Наголошувалось, що внаслідок стабілізації становища в Косово контингент НАТО за рік мав зменшитися з 10 тис. до 5,7 тис. військових [11, 1]. Греція оголосила, що до кінця 2010 р. скоротить свій контингент у Косово з 600 до 238 солдат. Поглиблення фінансової кризи в Греції ще більше послабило балканську політику. Аби не допустити послаблення впливу ЄС у Косово, 8 червня 2010 р. Рада Європейського Союзу прийняла рішення продовжити до 8 червня 2012 р. мандат місії ЄС з верховенства права в Косово. Бюджет цієї місії у 2010 р. склав 150 млн. євро [12, 1]. Утім, вже тоді це була надто недостатня сума, яка лише підтримувала технічну роботу місії та її співробітників, розв'язуючи тактичні, а не стратегічні задачі.

8 липня 2010 р. Європейський парламент прийняв спеціальну резолюцію, яка закликала Грецію, Іспанію, Кіпр, Румунію і Словенію [13, 2]. Миттєвих наслідків цей заклик не мав. Однак місія ЄС у Косово 23 липня 2010 р. заарештувала за звинуваченнями у корупції та відмиванні капіталів керівника Центрального банку Косово Хашима Реджепі.

Важливим напрямом політики ЄС на Балканах є відносини з Сербією. 13 вересня 2010 р. в Таллінні президент Сербії Б. Тадич провів переговори з естонським президентом Т. Ільвесом. Було підтверджено, що Сербія має намір вступити до ЄС, але не поспішає визнавати незалежність Косово. Президент Естонії Т. Ільвес наголосив у відповідь, що «Євросоюзу потрібна така Сербія, яка здатна конструктивно вирішити проблему Косово» [14, 42].

17 вересня 2010 р. в Белграді побував комісар Євросоюзу з питань розширення С. Фюле. Він підтвердив, що «Сербія може стати кандидатом на вступ до ЄС найближчим часом» [15, 2]. Правда, на десяту річницю «бульдозерної революції» 2000 р. європейські експерти називали Сербію «партійною державою» із зачатковими демократичними елементами» [15, 1]. На відміну від Сербії, 9 листопада 2010 р. Європейська Комісія запропонувала надати статус кандидата на вступ в Євросоюз Чорногорії [15, 2]. Зі свого боку, Сербія продовжила реалізовувати курс, спрямований на нормалізацію відносин із сусідами. 24–25 листопада 2010 р. президент Сербії Б. Тадич здійснив візит в Хорватію, хоча Загреб одним із перших на Балканах визнав незалежність Косово, а Белград навесні 2008 р. декларував намір розвивати дипломатичні відносини з країнами, які робили це [17, 3]. В нагороду у листопаді 2010 р. Сербія отримала документ із 2 тисяч 483 питань із підготовки до вступу в ЄС [17, 1].

Третю річницю незалежності Косово 18 лютого 2011 р. відзначили без ейфорії. На той час незалежність Косово визнали 75 країн-членів ООН [18, 410]. Новою проблемою для косовської політики ЄС став внутрішньополітичний курс у Косово. Тодішнього президента Косово Б. Паколі критикували за бізнес-минуле часів концерну «Мабетекс», який давав Б. Єльцину хабарі за ремонт Кремля. Радикальні косовські албанці вважали його ледь не «рукою Москви» [16, 1].

3 міркувань визначення проєвропейського курсу Белград відновив переговори з властями Косово щодо розв'язання гуманітарних питань. 8 березня 2011 р. у Брюсселі за посередництва ЄС відбулися переговори делегацій Косово і Сербії. Власті Косово різко відкинули ідею повернення до обговорення статусу незалежності. Більше того, радикальні албанці Косово вимагали від Сербії виплат репарацій за колишню злочинну політику щодо Косово [19, 2].

1 – 15 квітня 2011 р. експерти Євросоюзу організували перший в історії Косово перепис населення. У Косово Євросоюз отримав цінний досвід створення змішаних цивільно-військових адміністрацій з метою реалізації можливостей «м'якої сили» [20, 384].

Водночас європейські скептики відзначали, що структури Євросоюзу не хочуть транзитувати косовську проблему на сепаратистські тенденції в країнах ЄС. Наприклад, Бельгія в 2010 – 2011 рр. балансувала на межі розпаду на Фландрію і Валлонію. Актуалізувалася підготовка до референдуму щодо незалежності Шотландії. Неможливо було виключати того, що з часом прецедент із визнанням незалежності Косово зіграє проти територіальної цілісності деяких країн-членів ЄС.

Утім, 4 липня 2011 р. у Брюсселі, незважаючи на скандал із торгівлею людськими органами в Косово, Верховний представник Євросоюзу з питань спільної зовнішньої політики К. Ештон прийняла прем'єр-міністра Косово Х. Тачі, який був підозрюваним у цій справі. Внаслідок цього власті Косово побачили в цьому кроці зелене світло для більш жорсткої політики щодо сербських анклавів у Косово. Однак 12 жовтня 2011 р. на фоні готовності Сербії піти на компроміс із Косово Європейська комісія рекомендувала визнати Сербію офіційним кандидатом на вступ. Зрештою, після вступу до ЄС у липні 2013 р. Хорватії було вирішено встановити тривалий мораторій на подальше розширення ЄС. Ця невизначеність сама собою залишилася вагомим фактором нестабільності на Балканах.

9 січня 2016 р. після ратифікації парламентом Косово угоди про надання сербам національно-культурної автономії на території Косово, чого від албанських властей Косово у форматі компромісу домагався Європейський Союз, радикали атакували приміщення парламенту Косово [21, 1]. На початку січня 2016 р. стало відомо, що Нідерланди і власті Косово домовилися про створення в Гаазі трибуналу з розслідувань злочинів, скоєних у 1999 – 2000 рр. «Армією визволення Косова» [22, 1].

Прем'єр-міністр Сербії А. Вучич оголосив про проведення 24 квітня 2016 р. позачергових парламентських виборів. Він зауважив, що «уряду зараз необхідна цілковита довіра громадян для того, щоб через реформи привести країну до 2020 року до дверей Європейського Союзу гідною і добре організованою», але «Сербська прогресивна партія наразилася на величезний опір від блоку магнатів, політиків і злочинців, які не зацікавлені в тому, щоб у Сербії відбувалися зміни й вона просувалася вперед. Вони повинні знати, що ми не припинимо реформи на шляху до ЄС і люди нас у цьому підтримають» [23, 5]. Так, зрештою, і сталося. Додаткові проблеми для ЄС створив розвиток внутрішньополітичної кризи в Македонії. Упродовж першої половини 2016 р. тривали антиурядові протести у столиці Македонії Скоп'є. Опозиція вимагала відставки президента Македонії Георге Іванова й перенесення запланованих на 5 червня 2016 р. виборів на пізніший строк. Президент Македонії відмовлявся скасовувати оголошену амністію корупціонерам і тим, хто організував прослуховування телефонів політиків, бізнесменів і дипломатів. У 2015 р. аналогічні протести у Македонії вже відбувалися. Тоді за посередництва європейських дипломатів напругу вдалося зняти. Але стабілізувати ситуацію в Македонії також було складно. Конфлікт у Македонії не було розв'язано внаслідок дострокових виборів 2017 р. Навпаки, посилювався конфлікт по лінії слов'янської більшості населення Македонії і місцевою албанською громадою, орієнтованою на «возз'єднання» із сусіднім Косово.

Висновки. Отже, політика Євросоюзу в Косово і на Балканах загалом має суперечливий характер у своїх концептуальних основах. З одного боку, ця політика спрямована на просування європейських цінностей в Косово, адже ця держава надзвичайно важлива для закріплення геополітичних змін на Балканах. З іншого, шантаж Сербії визнанням Косово підривав Євросоюз зсередини, позаяк демонстрував суперечності між обмеженням національного суверенітету в інтересах ефективності роботи наднаціональних структур влади, та традиціями національних інтересів країн Євросоюзу, які мають власні проблеми з сепаратистськими рухами. Ситуація навколо Косово, Сербії і Македонії приховує вагомий проблему існування в Європі двох албанських держав – власне Албанії і Косово. Спроби створення «Великої Албанії» знову могла підірвати хитку стабільність Балкан. Зрештою, Косово, як і Балкани загалом, підтримуються у статусі статус-кво кондомініумом США і Євросоюзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. *Could War: International Institutions and States Strategies in Europe 1989 – 1991.* – Cambridge, 1993. 445 p.
2. European Commission (1992). *Towards a closer Association with the Countries of Central and Eastern Europe.* Report by the Commission to the European Council, Edinburgh, 11–12 December 1992. SEC (92) 2301 final, 2 December 1992. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://aei.pitt.edu/1586/1/east_europe_close_assoc_SEC_92_2301.pdf
3. Garton Ash Timothy. *History of the Present.* – London, 1999. – 467 p.

4. Holm E. The European Anarchy. Europe's Hard Road into High Politics / Erik Holm. – Copenhagen, 2001. – 310 p.
5. Дергачёв В. А. Геополитика / В. А. Дергачёв. – К., 2000. – 446 с.
6. Zakaria F. The Post-American World / Fareed Zakaria. – New York, 2008. – 288 p.
7. Яжборовская И. С. Глобализация и опыт трансформации в странах Центральной и Юго-Восточной Европы. – М., 2008. – 378 с.
8. European Union Rule of Law Mission EULEX Kosovo. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.eulex-kosovo.eu/en/front>
9. European Commission Liaison Office to Kosovo. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.eeas.europa.eu/delegations/kosovo/index_eu.html
10. Report of the Secretary General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo. 2011, 3 May. // S/2011/281. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.unmikononline.org/SGReports/UIV_Sec_Gen_kosovo_report_052011.pdf
11. US Balkan policy. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.sprskapolitika.com>
12. Remarks with Kosovo Prime Minister Hashim Thaci. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.state.gov/secretary/2010/10/149400.htm>
13. European Union Rule of Law Mission EULEX Kosovo. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.eulex-kosovo.eu/en/front>
14. Шумилина И. В. «Мягкая сила» Барака Обамы: расчеты и просчеты // США – Канада: Экономика – Политика – Культура. – 2010. – № 9. – С. 41–58.
15. Стоянович Д. Сербия движется к Западу / Д. Стоянович. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.inopressa.ru/article/24Nov2010/latimes/serbia.html>
16. Розер Т. Сербия: заглухнувшая революция / Т. Розер. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.inopressa.ru/article/06oct2010/diepresse/serbia.html>
17. Робели Э. Богатый дядюшка из Приштины / Э. Робели. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.inopressa.ru/article/18Feb2011/sueddeutsche/kosovo.html>
18. Rahtfelder E. Kosovo. Geschichte eines Konflikts / Erich Rahtfelder. – Berlin, 2010. – 460 s.
19. Херольд Ф. Белград стремится к историческому компромиссу с Косово / Франк Херольд. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.inopressa.ru/article/01Mar2011/berlinonline.kosovo1.html>
20. Fukuyama Fr. State Building. Governance and World Order in the Twenty First Century / Fr. Fukuyama. – Cambridge, 2004. – 160 p.
21. Косовская оппозиция устроила беспорядки в Приштине. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.warandpeace.ru/ru/news/view/108234/>
22. В Гааге будет создан суд по расследованию преступлений Армии освобождения Косова. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/2590588>
23. Сергієнко Я. У Сербії відбудуться дострокові вибори / Ярослав Сергієнко // Голос України. – 2016. – 19 січня. – С. 5.

REFERENCES

1. Could War: International Institutions and States Strategies in Europe 1989 – 1991. – Cambridge, 1993. – 445 p.
2. European Commission (1992). Towards a closer Association with the Countries of Central and Eastern Europe. Report by the Commission to the European Council, Edinburgh, 11-12 December 1992. SEC (92) 2301 final, 2 December 1992. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://aei.pitt.edu/1586/1/east_europe_close_assoc_SEC_92_2301.pdf
3. Garton Ash Timothy. History of the Present. – London, 1999. – 467 p.
4. Holm E. The European Anarchy. Europes Hard Road into High Politics / Erik Holm. – Copenhagen, 2001. – 310 p.
5. Dergachev V. A. Geopolitika / V. A. Dergachev. – K., 2000. – 446 s.
6. Zakaria F. The Post-American World / Fareed Zakaria. – New York, 2008. – 288 p.
7. Yazhborovskaya I. S. Globalizatsiya i opyt transformatsii v stranakh Tsentralnoy i Yugo-Vostochnoy Yevropy. – M., 2008. – 378 s.
8. European Union Rule of Law Mission EULEX Kosovo. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.eulex-kosovo.eu/en/front>
9. European Commission Liaison Office to Kosovo. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://www.eeas.europa.eu/delegations/kosovo/index_eu.html

10. Report of the Secretary General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo. 2011, 3 May. // S/2011/281. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.unmikononline.org/SGReports/UIV_Sec_Gen_kosovo_report_052011.pdf
11. US Balkan policy. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.sprskapolitika.com>
12. Remarks with Kosovo Prime Minister Hashim Thaci. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.state.gov/secretary/2010/10/149400.htm>
13. European Union Rule of Law Mission EULEX Kosovo. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.eulex-kosovo.eu/en/front>
14. Shumilina I. V. «Myagkaya sila» Baraka Obamy: raschety i proshchety // SShA – Kanada: Ekonomika – Politika – Kultura. – 2010. – № 9. – S. 41–58.
15. Stoyanovich D. Serbiya dvizhetsya k Zapadu / D. Stoyanovich. [Elektronnyi resurs] – Rezhim dostupu: <http://www.inopressa.ru/article/24Nov2010/latimes/serbia.html>
16. Rozer T. Serbiya: zaglokhnuvshaya revolyutsiya / T. Rozer. [Elektronnyi resurs] – Rezhim dostupu: <http://www.inopressa.ru/article/06oct2010/diepresse/serbia.html>
17. Robeli E. Bogatyy dyadyushka iz Prishtiny / E. Robeli. [Elektronnyi resurs] – Rezhim dostupu: <http://www.inopressa.ru/article/18Feb2011/sueddeutsche/kosovo.html>
18. Rahtfelder E. Kosovo. Geschichte eines Konflikts / Erich Rahtfelder. – Berlin, 2010. – 460 s.
19. Kherold F. Belgrad stremitsya k istoricheskomu kompromissu s Kosovo / Frank Kherold. [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.inopressa.ru/article/01Mar2011/berlinonline.kosovo1.html>
20. Fukuyama Fr. State Building. Governance and World Order in the Twenty First Century / Fr. Fukuyama. – Cambridge, 2004. – 160 p.
21. Kosovskaya oppozitsiya ustroila besporyadki v Prishtine. [Elektronnyi resurs] – Rezhim dostupu: <http://www.warandpeace.ru/ru/news/view/108234/>
22. V Gaage budet sozdan sud po rassledovaniyu prestupleniy Armii osvobozhdeniya Kosova. [Elektronnyi resurs] – Rezhim dostupu: <http://www.tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/2590588>
23. Serhiienko Ya. U Serbii vidbudutsia dostrokovyi vybory / Yaroslav Serhiienko // Holos Ukrainy. – 2016. – 19 sichnia. – S. 5.

Стаття надійшла до редакції 16.03.2017 р.